

Ніхай М.В.
канд. філал. навук,
дацэнт

ГІСТАРЫЧНАСЦЬ СУЧАСНАГА СВЕТУ

Некаторыя даследчыкі спыраюцца, што творы 20–30-х гадоў, прысвечаныя гераічна тэме рэвалюцыі і тэме грамадзянскай вайны, не з'яўляюцца гістарычнымі. Адлюстроўваючы на гарачых слядах падзей выдаўняе мінулае, яны ўспрымаюцца і апяняюцца чытачамі як творы аб сучаснасці. І ўсё ж ці можа быць прынята палкам існуючая гісторыка-літаратурная канцэпцыя, згодна з якой гістарычны раман у 20–30-я гады ў беларускай літаратуры адсутнічаў? Як разумець сучаснасць гучання матываў рамана на тэму рэвалюцыі сёння і ў якой ступені ён набліжаецца да гістарычнага? Ці маем мы дастаткова падстаў для таго, каб далучыць да гістарычнага жанру раманы даваеннай пары? Для выпрацоўкі падыходу да мастацкага матэрыялу з пазіцыі новых патрабаванняў спатрэбіўся час. Цяпер мы маем дастатковы часавы інтэрвал, які дазваляе ўзважыць значэнне гэтых твораў больш усебакова, выкарыстаць больш прадуктыўныя падыходы, якія звольныя даць аб'ектыўны малюнак літаратурнага руху эпохі. Літаратура гэтага перыяду, як і ўступіла на шлях паскоранага развіцця, хоць і імкнулася аднавіць у спіс сэрвіс тэрміны асноўнай ступені сузвестнай літаратуры, усё ж мела межы і формы асобных літаратурна-эстэтычных напрамкаў, якія аказаліся расшыравальнымі, іх існаванне было ці хуткашынным, ці не атрымала колькі-небудзь шырокага распаўсюджвання (тэма сялянства, сацыяльна-філасофская тэма і інш.). Дзейнічалі ўстаноўкі сістэмы, дыктат, якія вызначалі мэтанакіраваны характар працяжання працэсу літаратуры. Крытэрыем, заснаваным на больш устойлівых і агульных заканамернасцях літаратурнага працэсу, варта прызнаць грамадскі ўклад, які ўстанавіўся ў краіне і вызначаў асноўныя параметры мастацкага працэсу, яго эвалюцыйную лад, вызначаў факт фарміравання ў гэты перыяд новай эстэтычнай сістэмы, лагічныя аспекты і дынаміка развіцця якой палкам абумоўліваліся палітычнымі і ідэалагічнымі дэтэрмінантамі. На змест беларускай арыгінальнай літаратуры савецкага часу ўплывалі не толькі мастацка-эстэтычныя ўласцівасці, але і асаблівасці чыста ідэалагічнага парадку, дэтэрмінаванага жорсткімі ўстаноўкамі аўтакратачнага рэжыму. У гады станаўлення беларускага рамана прадаўжалі дзейнічаць сацыяльна-псіхалагічныя, маральна-філасофскія і этычна-педагагічныя вышкі грамадскіх і сацыяльна-палітычных змен, якія адбываліся ў жыцці і патрабавалі асэнсавання ў кантэксце вялікіх праблем сённяшняга жыцця і айчынай гісторыі. На жаль, філасофска-маральная тэматыка такой жанравай разнавіднасці, як гістарычны раман, ажыццяўлялася не столькі ў рэалістычнай трактоўцы падзей і фак-

таў, колькі ў аднабаковым іх выбары -- дасавецкай гісторыі адмаўлялася. Развіццё ўласнага гістарычнага рамана было штучна спынена, за спробы яго стварэння пісьменнікі праследаваліся (М.Гарэцкі, М.Зарэцкі, К.Чорны). Уздымаўся на штучных крылах кан'юнктуры гісторыка-рэвалюцыйны раман. За ўяўнымі ўзлётамі і палкам рэальнымі падзеямі стаіць неразуменне (альбо ўсвядомленае завядабанне) унутраных законаў мастацтва, яго ўласных сувязей са светам, парушэнне якіх помсціць за сябе. Але гэта не з'яўляецца прыкметай таго, што раманы аб рэвалюцыі вырашалі не тую задачу, што і ўласна гістарычны раман. Мы не заўсёды разумеем, што літаратура ўсё менш задавальняецца і абмяжоўваецца фіксацыяй знешняга зрэзу жыцця і ўсё больш выразна звяртаецца да чалавечай асобы як абсалютнага пункта адліку. Не забудзем і тое, што ўзнікненне і развіццё гістарычнага рамана ў літаратуры абумоўлена «перш за ўсё дасягнутым ўзроўнем абагульнення малюнкаў сучаснага жыцця». Да таго ж сёння патрэбна больш шліфаваная цікавасць даследчыкаў да праблемы часу ў літаратурным творы. У нашы дні ўзнікае неабходнасць асэнсавання сучаснасці як магчымасці своеасаблівага падвядзення вынікаў, калі разуменне рэчаіснасці, імкненне да філасофскага, шматмернага пагружэння ў яе ўсё глыбей пранікае ва ўсе звенні мастацкай творчасці. Становіцца важнейшым творчым актам памяць, праз якую толькі і можна ўспрымаць свет. Вечнасць з адпачынення і абстрактнага ўяўлення ператвараецца ў мастацкі імператыву. Неперарывнасць гістарычнага патоку -- гэта не ілюзія. Адначасова з усведамленнем бяспаснасці часу паўстае праблема аб гістарычнасці сучаснага свету. У гэтым адлюстроўваецца новы погляд на рэчаіснасць і мастацтва.

Варагасва В.С.,
прафесар

ГУМАНІСТЫЧНЫ ІДЭАЛ У ТВОРЧАСЦІ ВАСІЛЯ ВІТКІ

Ёсць пісьменнікі, якія ніколі не адрываюцца ад родных каранёў, народных вытокаў, не разлучаюцца са сваім дзяцінствам. Яны з шырока адкрытымі вачыма не перастаюць здзіўляцца, пазнаючы свет, а потым натхнёна, эмацыянальна, жыва перадаюць у творах сваё і дзіцячае бачанне свету. Для іх гадоўным з'яўляецца чалавечнасць у самай шырокай яе праяве. Менавіта да такіх аўтараў адносіцца выдатнейшы дзіцячы пісьменнік Беларусі Васіль Вітка. Прышоўшы ў дзіцячую літаратуру ў 1947 годзе, ён абагаціў яе ўсім тым лепшым, што ёсць у народнай творчасці, папярэў яе межы за кошт жывой, самабытнай словатворчасці дзяцей, гульні словам. Ён ажывіў і абнавіў, творча перапрацаваў каштоўны скарб, наза-